

Marian Kucala

(2 III 1927–20 X 2014)

Prof. Marian Kucala urodził się 2 marca 1927 we wsi Więciórka w powiecie myślenickim. Po ukończeniu Gimnazjum św. Jacka w Krakowie studiował w latach 1948–1952 filologię polską na Uniwersytecie Jagiellońskim, specjalizując się w językoznawstwie pod kierunkiem prof. Kazimierza Nitscha. Pierwszy artykuł naukowy napisał już w czasie studiów („Język Polski” XXXI, 1951), po których ukończeniu został zatrudniony w Zakładzie Językoznawstwa Oddziału PAN w Krakowie (od 1973 r. – Instytucie Języka Polskiego). Pracował tu przez wiele lat głównie nad *Słownikiem staropolskim* oraz nad powstałym z jego inicjatywy *Słownikiem polszczyzny Jana Kochanowskiego*.

Stopień doktora uzyskał w 1957 r. w oparciu o publikację *Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich*. Pomieszczone w nim leksemy zostały ugrupowane według działów tematycznych: przyroda, praca, życie fizyczne człowieka, życie umysłowe i psychiczne, życie społeczne, a w ich obrębie według pól znaczeniowych, np. w życiu społecznym: rodzina, wieś, miasto, poczta, szkoła, zabawy, muzyka, wierzenia, zwyczaje, język. Podstawowy materiał pochodzi z rodzinnej Więciórki, zestawiony ze słownictwem wsi Sidzina Górna, pow. Sucha, i Facimiechu koło Krakowa. We wprowadzeniu autor przedstawił system gramatyczny badanych gwar, a w podsumowaniu zachodzące pomiędzy nimi wspólności i różnice leksykalne. Pracę dopełnia onomastykon gwarowy Więciórki (nazwy terenowe, nazwiska, imiona, przezwiska ludzi, nazwy zwierząt) oraz alfabetyczny indeks wszystkich omówionych wyrazów (ok. 12 000). Uczony w swych późniejszych pracach odwoływał się do gwary rodzinnej wsi, a po latach omówił jej związki leksykalne z językiem słowackim (1994), dochodząc do wniosku, że są one wspólnym dziedzictwem dawnej kultury karpackiej.

Habilitował się w 1967 r. na podstawie rozprawy *Rozwój iteratiwów dokonanych w języku polskim* (1966), w której odkrył niezauważoną dotychczas kategorię czasowników wielokrotnych dokonanych typu *poprzewracać*,

powymyślać, powypisywać. Omówił ich strukturę morfologiczną, semantykę, miejsce w systemie aspektowym oraz pochodzenie i rozwój historyczny. W 1973 r. jako docent został członkiem Zarządu Głównego Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego i sekretarzem naukowym redakcji „Języka Polskiego”, a w latach 1998–2004 był redaktorem naczelnym tego czasopisma.

Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1978 r. po opublikowaniu monografii *Rodzaj gramatyczny w historii polszczyzny*. Praca składa się z trzech części: I) teoretyczno-dyskusyjnej (podstawowe pojęcia, koncepcje i systemy rodzajowe), II) analityczno-materiałowej (dokumentacja zmian rodzajowych), III) syntetyczno-problemowej (nowe opozycje rodzajowe, tendencja w kierunku morfologizacji). Profesorem zwyczajnym został w 1984 r. na podstawie bogatego już wówczas dorobku naukowego. Ukoronowaniem twórczości naukowej prof. Mariana Kucaly stał się, wydany pod jego redakcją, pięciotomowy *Słownik polszczyzny Jana Kochanowskiego* (1994–2014). Obejmuje on całe słownictwo poety (wraz z onomastyką) i zawiera bogatą dokumentację tekstową. Po wyrazie hasłowym następuje jego charakterystyka fleksyjna, składniowa i frazeologiczna oraz liczba wystąpień. Do ostatniego tomu dołączony został słownik *a tergo*. Jest to trzeci po *Słowniku języka Adama Mickiewicza* i *Słowniku Jana Chryzostoma Paska* pełny słownik jednego autora i zastępuje w chwili obecnej *Słownik polszczyzny XVI wieku*, na którego ukończenie przyjdzie jeszcze poczekać.

W latach 1974–1997 Profesor wykładał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, a po r. 2000 prowadził przez kilka lat seminarium magisterskie w Wyższej Szkole Ekonomiczno-Humanistycznej w Łodzi. Członkiem korespondentem PAU został w 1993 r., a członkiem czynnym w 2001. W 2012 r. Katolicki Uniwersytet Lubelski nadał mu godność doktora honoris causa. Zmarł w Krakowie 20 października 2014 w wieku 87 lat.

Dorobek naukowy prof. Kucaly jest imponujący. Obejmuje dawny i współczesny język polski oraz dialektologię i onomastykę; wiele miejsca zajmuje w nim poprawność językowa. W sumie Profesor opublikował ponad 350 rozpraw, artykułów i recenzji, w tym szereg ważnych pozycji książkowych. Obok wymienionych wyżej, opracował oryginalny poradnik dialektologiczny *Twoja mowa cię zdradza. Regionalizmy i dialektyzmy języka polskiego* (wyd. I 1994, II rozszerzone 2002) oraz *Mały słownik poprawnej polszczyzny* (1995), oba w Biblioteczce TMJP. Niezastąpioną pomocą dla każdego polonisty językoznawcy jest wydana wspólnie z Zofią Bukowcową *Bibliografia podręczna gramatyki historycznej i historii języka polskiego* (I–III, 1979–1981), w której ważniejsze pozycje są opatrzone komentarzem na temat ich zawartości. Obszerny wybór prac naukowych Mariana Kucaly ukazał się w 2000 r. pod tytułem *Polszczyzna dawna i współczesna*. Wiele

miejsca w swej twórczości naukowej poświęcił Profesor polskiemu językowi religijnemu. Zajmował się m.in. staropolskimi imionami Chrystusa, świętych i Matki Boskiej. W 1999 r. na posiedzeniu I Wydziału PAU przedstawił referat na temat „Bogurodzicy”, wykazując w oparciu o analizę rymów, że powstała ona w okresie, gdy w polszczyźnie istniał jeszcze akcent inicjalny, co może (ale nie musi) wskazywać, że sięga ona czasów św. Wojciecha.

Pełny wykaz publikacji prof. Mariana Kucaly (do r. 2012) sporządził Zygmunt Gałęcki w okolicznościowym wydawnictwie z okazji nadania mu doktoratu honoris causa KUL. Tam też można znaleźć obszerne omówienie osiągnięć naukowo-dydaktycznych Profesora pióra Edwarda Brezy i Bogdana Walczaka oraz laudację Władysława Makarskiego.

Leszek Bednarczuk